

HUKUKA DÖNÜŞ ÇAĞRISI!

İnsan Hakları Eylem Planı Çalışmaları İçin Önerilerimiz...

“Adalet hem mülkü hem insanlığı ayakta tutar.”

Türkiye pek çok alanda ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Yargıdan siyasete, eğitimden bürokrasiye yıllardır devam edegelen kronik sorunlar, 15 Temmuz kalkışması sonrası kuvvetlenen beka kaygısı, içe kapanma ve güvenlikçi politikalar nedeniyle daha da büyümüş artık yönetilemez boyutlara ulaşmıştır.

90’lı yıllar boyunca verilen mücadelenin ve ödenen bedellerin karşılığında 2002 yılından bugüne; askeri ve bürokratik vesayetın kırılması, işkenceye sıfır tolerans, Kürt meselesinin çözümünde girilen riskler ve atılan olumlu adımlar, toplumun dindar kesimlerine yönelik 28 Şubatçı kısıtlamaların ortadan kaldırılması gibi önemli kararlar, eksikliklerine rağmen, toplumda ciddi bir karşılık bulmuştur.

Ancak devlet ve siyaset 15 Temmuz’la birlikte travmatik bir psikolojiye sürüklenmiştir. Darbe girişiminin üzerinden uzun bir zaman geçmesine rağmen OHAL dönemi psikolojisinden çıkılamamaktadır. Hatta OHAL’in bazı uygulamaları çeşitli düzenlemelerle kalıcı hale getirilmiştir.

Devlet artık hukuka dönmelidir!

Bu anlamda gerek Cumhurbaşkanı gerekse Adalet Bakanı tarafından dile getirilen İnsan Hakları Acil Eylem Planını önemseydiğimizizi ve bu sürece katkı adına daha önce insan hakları eylem planı çalıştaylarında, Adalet Bakanlığı ile yaptığımız görüşmelerde ve yaptığımız basın açıklamalarında dile getirdiğimiz görüşleri tekrar hatırlatmayı gerekli gördüğümüzü ifade ederiz.

1. Yargı ciddi biçimde örselenmiş ve büyük bir yara almıştır.

Adil Yargılanma Hakkı herkes için temel bir korunaktır. Yargının bürokrasi ve iktidarlara, onların değişimine ya da günübürlük siyasi tutumlara göre değil, hak ve adalete göre yapılandırılması gerekmektedir. Başta HSK’nın yapısından başlayarak “bağımsızlık ve tarafsızlık” ile “hâkim güvencesi” kavramlarının mevzuatta ve uygulamada hayatiyet kazanması gerekmektedir. Siyaset ya da sosyal medya tarafından beğenilmeyen kararlar sebebiyle “hâkim güvencesi”ne açıkça aykırı bir şekilde hâkimlerin yerinin değiştirilmesi kabul edilemez. Başsavcılık kurumunun adliyenin patronu haline getirilmiş olmasının sebep olduğu sıkıntılar dikkate alınarak esasen yargılamanın taraflarından birisi olan iddia makamının hüküm makamı ile bu kadar içli dışlı olması bir sorun olarak ele alınmalıdır. Yargının unsuru olmaktan gittikçe uzaklaştırılmış olan savunma makamı ile hüküm ve iddia makamı arasındaki (“marangoz hatası”ndan öte boyutlara ulaşan) dengesizlik giderilmelidir.

2. Masumiyet ilkesi ve lekelenmeme hakkı hepimiz için bir güvencedir.

Bu güvence iktidarından muhalefetine, basınından toplumuna kadar herkes tarafından yok sayılabilmekte, henüz yargılaması bile başlamamış hemen her ideolojiden insan çeşitli suçların faili olarak ifşa edilmektedir. Bu haklar kitaplarda durmanın ötesinde anlamlara sahiptir. Bunlara

uymayanların sratlice yargılanmasını ve hakları ihlal edilenlerin zararlarının ivedilikle giderilmesini sağlayan yeni bir mekanizma kurulmalıdır.

3. 28 Şubat döneminde görülen siyasi davalarda ve 15 Temmuz sonrası ceza alan ya da ihraç edilen hâkimlerin baktığı davalarda yeniden yargılama yapılmalıdır.

Türkiye’de siyasi tarih ve hukuk tarihi açısından kırılma diyebileceğimiz dönemler yaşanmıştır. 90’lı yıllardan bugüne “Brifingli Yargılamalar” (28 Şubat Süreci yargılamaları), “Paralel Yargılamalar” (15 Temmuz’la birlikte devlet de bunu kabul etmiş ve binlerce hâkim savcı ihraç edilmiş, tutuklanmıştır) ve OHAL süreci ve sonrasında ortamda gelişen “Talimatlı Yargılamalar” şeklinde ifade edebileceğimiz yargılamalar, hukuku olabildiğine zedelemiştir. Başta 24 kişinin ortalama 27 yıldır cezaevinde tutulduğu Sivas Davası olmak üzere, 28 Şubat ortamında gerçekleşen Brifingli Yargılamalar için bile köklü bir yeniden yargılama sürecine girilmemiş olması, önemli bir hukuksuzluk olarak ortada durmaktadır. Ve bu hukuksuzluk 28 Şubat sonrası gerçekleşen, Paralel ve Talimatlı Yargılamalarla daha da büyümüştür.

4. Kalıcı hale gelen OHAL düzenlemeleri hukuksuzluk üretmeye devam etmektedir.

OHAL döneminin kalıntısı olan “kovuşturma aşamasında tahliyeye itiraz” düzenlemesi ciddi hukuksuzluklara sebep olmuştur ve olmaktadır. Unutulmamalıdır ki yargılamada bir hata yapılacaksa bile yeğ olan sanık lehine yapılmasıdır. Tercih edilmesi gereken tutuklamadansa tahliyedir; tutuklama arızı, tahliye asıldır. Saatlerce süren bir duruşmada, delillerle doğrudan muhatap olan, sanık, müşteki ve tanıkları doğrudan dinleyen, sorular soran, önceki duruşma süreçlerine hâkim olan mahkemenin verdiği tahliye kararının, yargılamanın temel mantığına aykırı olarak ve sıradan bir itirazla, başka bir mahkeme tarafından ortadan kaldırılabilmesi açıkça hukuka aykırı bir düzenleme olup bundan vazgeçilmelidir.

15 Temmuz darbe girişiminden bugüne dört yıldan, Olağanüstü Hal’in kaldırılmasından bugüne ise iki yıldan fazla zaman geçmiştir. Olağanüstü Hal döneminde çıkarılan ve kanunlaşarak kalıcı hale gelen KHK’ların hukuka ve insan haklarına uygun yeni bir bakış açısıyla tekrar gözden geçirilmesi, mağduriyetlerin giderilmesi ve yeni mağduriyetlerin önlenebilmesi için zaruri hâle gelmiştir.

Adil yargılama ilkelerine aykırı olarak yapılan soruşturmalarla, hatta herhangi bir idari soruşturma dahi yapılmaksızın kurum kanaati ile ihraç edilen kamu personelinin durumu tekrar gözden geçirilmeli, işlevsiz hale gelen ve kararlarının %90’ı ret yönünde olan OHAL Komisyonu kaldırılmalıdır. OHAL Komisyonu kararlarına karşı oluşturulan başvuru yolu, doğal hâkim ilkesine aykırı bir şekilde Ankara’da belirlenmiş 6 mahkemenin tekelinden çıkarılmalı, kişi ve kurumlara genel ilkelere göre dava açma imkânı tanınmalıdır.

5. Bazı tutuklama kararları açıkça hukuka aykırıdır.

Hak etmediği halde tahliye edilenler, tahliye olması gerekirken tutuklananlar adalete olan güveni zedelemektedir. Görülmekte olan bir davada tahliyelerden sonra aynı gün içinde başka bir dava ile aynı kişinin yeniden tutuklanması kamuoyunda davaların hukukiliği konusunda şüpheleri derinleştirmektedir. Aynı şekilde uzun tutukluluk süreleri adil yargılama hakkını ihlal eden bir boyuta ulaşmakta ve zaten kapasitesinin sınırlarını açmış bulunan cezaevlerinin yoğunluğunu daha da artırmaktadır. Bu da cezaevlerinde salgın süreciyle birlikte yaşam hakkı ihlallerine varan ciddi sağlık sorunlarına yol açmış, temel hakların kullanımını engelleyici bir boyuta ulaşmıştır.

6. Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarının yok sayılması hukuk devleti ilkesi ve devlet ciddiyeti ile bağdaşmaz.

Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararları bütün mahkemeler ve idari birimler için bağlayıcıdır. Ancak yeniden yargılama kararlarının hukuk mantığına ve yasaya aykırı bir şekilde yok sayıldığı pratiklerle karşılaştığımız ortadadır. Anayasa Mahkemesinin açık ve emsal nitelikteki kararlarına rağmen bazı mahkemeler ceza vermekte, savcılıklar emniyet raporlarını esas alarak ceza talep edebilmektedir. Bu pratiğe bir son verilmesi, Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarına karşı Anayasanın ve yasaların gerekli kıldığı hassasiyetin gösterilmesi, kararların arkasından dolanma şeklindeki uygulamalara son verilmesi, aksi tutumların soruşturma konusu haline getirilerek önlenmesi gerekmektedir.

7. Anayasa Mahkemesi, kamuoyuna mal olmuş davalara gösterdiği haklı ilgiyi benzer durumdaki diğer davalara da göstermelidir.

Hak ihlallerinin giderilmesi bakımından oldukça önemseydiğimiz Bireysel Başvuru yolunda verilen kararlarının niteliğine bakıldığında kararların %95'inin Kabul Edilemezlik adı altında olumsuz olarak sonuçlandırıldığı görülmektedir. Özellikle kamuoyunda öne çıkan, arkasında belli bir sosyal medya ya da siyaset desteği bulunan dosyalarda verilen oldukça önemli ve gerekli bulduğumuz kararları, sahipsiz ve isimsiz insanların dosyalarında görememekteyiz. Mahkeme bazı dosyaların kararlarını yıllara yayabilmekte aynı nitelikteki başka dosyalarda ise oldukça hızlı kararlar verebilmektedir. Anayasa Mahkemesi bu tutumunu değiştirmeli, hak ve adalet eksenli bir mekanizmanın önü açılmalıdır.

8. İşkence ve kötü muamele tekrar hortlamıştır.

Nezarethanelerde, cezaevlerinde, geri gönderme merkezlerinde ve diğer kapatma alanlarında yer yer işkence ve kötü muamele iddiaları gündeme gelmektedir. Adi bir insanlık suçu olan ve onurlu insanların yeltenmeyeceği işkence, maalesef tekrar konuşulur hale gelmiştir. İşkencenin sıfır tolerans kararlılığıyla tekrar hükümet gündemine alınması gerekmektedir. İşkence cezasızlıktan beslenen bir suç olup failleri kim olursa olsun yargılanmalarının önü açılmalı, failler adli ve idari zırhlardan arındırılmalıdır.

Yine özellikle toplumsal olaylar sonrasında veya kolluk yakalama işlemleri süreçlerinde kötü muamele görüntüleri medyaya yansımaktadır. İşkence ve kötü muamele iddialarını araştırmak üzere, içerisinde hak temelli sivil kurumların da bulunduğu bağımsız bir denetim mekanizması kurulması, kolluk personeline empati odaklı insan hakları eğitimleri verilmesi bu anlamda önemli adımlar olacaktır.

9. Adli Kolluk gecikmeden kurulmalıdır.

Halen İçişleri Bakanlığına bağlı kolluk birimleri savcılara ve mahkemelere hizmet etmektedir. Gerçekte kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olan bu durum, ciddi sorunlara sebep olmaktadır. Kolluk açık bir şekilde savcılarının ve mahkemelerin önüne geçebilmekte, güvenlik eksenli bakış hukuku örtmektedir. İddianameler fezlekelerin kopyası haline gelmekte, sorgu hâkimleri kolluk kuvvetlerinin fısıltıları ile tutuklama yapabilmektedir. Artık hak ve adalet duygusu gelişmiş, insan hakları eğitimi almış personelden oluşan yeni bir birim olarak Adli Kolluk gecikmeden kurulmalıdır.

10. Suç – Ceza dengesi bozulmuştur.

Tamamen pratik amaçlarla gündeme gelen açık-örtülü aflarla ceza adalet sistemi ciddi hasar almış, infial nitelikli suçlar sebebiyle gündeme gelen değişikliklerle başta İnfaz Kanunu olmak üzere ceza mevzuatı yamalı bohçaya dönmüş ve suç–ceza dengesi bozulmuştur. Sadece bazı adli mahpusların affedildiği son infaz yasası ile çelişkiler daha da artmıştır. İnfaz Kanunu ve Türk Ceza Kanunundaki ceza dengesinin yeniden kurulması için gerekli komisyonlar kurulmalı ve somut adımlar atılmalıdır.

11. Kamu vicdanına da aykırı olan Tek Tip Elbise düzenlemesi yürürlükten kaldırılmalıdır.

Adil Yargılamanın önünde önemli bir şekli engel olan Tek Tip Elbise düzenlemesi henüz fiilen uygulanmamış olsa da cari olup, geleceğimize yönelik bir risktir. Meselenin gündeme gelmesine sebep olan konjonktür değişmiş, düzenlemenin gerekçesi kadük hale gelmiştir. Düzenleme acilen yürürlükten kaldırılmalıdır.

12. Seçme ve seçilme hakkını yok sayan kayyım atamalarından vazgeçilmelidir.

Kayyım atamalarının sistematik hale gelmesiyle seçme ve seçilme hakkının özüne dokunulmakta ve bu hak ihlal edilmektedir. Belediye başkanının görevini engelleyecek bir suç işlemesi durumunda, belediye meclis üyeleri arasından yeni başkan seçilmeli, tepeden kayyım atanması suretiyle halkın iradesinin önüne geçilmemelidir.

13. Kamuya personel alımında güvenlik soruşturması ve mülakat uygulamasından vazgeçilmelidir.

Kamuya personel alımında 4045 sayılı kanunda ifade edilen askeriye, güvenlik ve istihbarat gibi kritik görevler yanında bütün memurlar için güvenlik soruşturması yapılması yönünde bir kanun çalışması yürütülmektedir. Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği ve subjektif mütalaalarla pek çok gencin emeklerinin heba edildiği güvenlik soruşturması uygulamasına tekrar dönülmemelidir.

Aynı şekilde kamuda işe girişlerde mülakat uygulaması, adam kayırmacılığı teşvik etmekte ve ayrımcılığa neden olmaktadır. Dolayısıyla adalet ilkesi zedelenmektedir. Mülakat uygulaması devam ederse bile bu uygulama adil bir çerçeveye oturtulmalı, ilgili memuriyetin ihtiyaçlarına uygun bir içeriğe sahip olmalı ve kayıt altına alınarak yargı denetimine açık hale getirilmelidir.

14. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkının kullanımı keyfi sayılabilecek gerekçelerle kısıtlanmamalıdır.

Türkiye’de toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılamaz hale gelmiştir. İfade özgürlüğü kapsamında kalan ifadeler hakkındaki soruşturmalardan dolayı, muhalif gruplar ve kişiler başta olmak üzere sözü olanlar baskılanmakta ve korku ortamı oluşturulmaktadır. İfade özgürlüğü en geniş manada sağlanmalı, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması yasaklanmamalıdır. İfade özgürlüğünü sınırlayan, nerede başlayıp nerede bittiği belirsiz olan yasalar gözden geçirilerek özgürlüklerin kullanımının genişletilmesi yönünde düzenleme yapılmalıdır.

MAZLUMDER